

Pienākums prasības pieteikumā civillietā norādīt atbildētāja deklarēto dzīvesvietu atbilst tiesībām uz privāto dzīvi

Satversmes tiesa 2018. gada 11. oktobrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2017-30-01 “Par Civilprocesa likuma 26. panta pirmās daļas, 128. panta otrās daļas 1.² punkta pirmā teikuma un 132. panta pirmās daļas 6. punkta, ciktāl tie nosaka pienākumu prasības pieteikumā norādīt atbildētāja deklarēto dzīvesvietu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam”.

Apstrīdētās normas

Civilprocesa likuma 26. panta pirmā daļa: “Prasību pret fizisko personu ceļ tiesā pēc tās deklarētās dzīvesvietas.”

Civilprocesa likuma 128. panta otrās daļas 1.² punkta pirmajā teikumā citstarp noteikts, ka prasības pieteikumā jānorāda atbildētāja vārds, uzvārds, personas kods, deklarētā dzīvesvieta un deklarācijā norādītā papildu adrese, bet, ja tādas nav, — dzīvesvieta.

Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 6. punkts paredz, ka tiesnesis atsakās pieņemt prasības pieteikumu, ja lieta nav piekritīga šai tiesai.

Augstāka juridiska spēka norma

Satversmes 96. pants: “Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta (turpmāk – Augstākā tiesa) pieteikuma. Augstākās tiesas tiesvedībā ir administratīvā lieta, kuras ietvaros kāda biedrība lūdz tiesu uzlikt pienākumu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei izsniegt informāciju par dažu publisko personu, proti, bijušo un pašreizējo Ministru kabineta locekļu, deklarēto dzīvesvietu. Biedrība šīs informācijas pieprasījumu pamato ar vēlmi vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasības pieteikumu pret šīm

personām par zaudējumu atlīdzināšanu. No Civilprocesa likuma regulējuma izriet, ka personai, kas vēlas vērsties tiesā ar civilprasību, ir nepieciešams noskaidrot iespējamā atbildētāja dzīvesvietu, lai norādītu to prasības pieteikumā un vērstos tiesā pēc piekritības.

Augstākā tiesa uzskata, ka līdzās tiesībām uz pieeju tiesai ir aizsargājamas arī ikvienas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Deklarētās dzīvesvietas adrese esot nozīmīga privātās dzīves jēdzienā ietilpstoša informācija, savukārt apstrīdētās normas, ciktāl tās pieprasa iespējamā atbildētājā dzīvesvietas datu apstrādi, neparedzot alternatīvas iespējas prasības pieteikuma iesniegšanai. Šāda kārtība pārkāpjot iespējamajam atbildētājam civillietā Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Tiesas secinājumi

Par to, vai Augstākā tiesa var apstrīdētās normas apstrīdēt Satversmes tiesā

Visupirms Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas ir savstarpēji saistītas kā daļa no tiesiskā regulējuma, atbilstoši kuram tiek identificēts atbildētājs un noteikta tiesas piekritība civilprocesā. Tieši apstrīdētās normas ir saistītas ar pienākumu prasības pieteikumā norādīt iespējamā atbildētāja deklarētās dzīvesvietas adresi, un no tām izriet nepieciešamība izsniegt informāciju par šo adresi atbilstoši Iedzīvotāju reģistra likuma un Ministru kabineta 2011. gada 15. februāra noteikumu Nr. 130 „Iedzīvotāju reģistrā iekļauto ziņu izsniegšanas kārtība” (turpmāk – Noteikumi Nr. 130) normām. Tādējādi izskatāmajā lietā ir apstrīdētas vienota tiesiskā regulējuma normas, no kurām ir atkarīgs Augstākās tiesas izskatāmajā administratīvajā lietā esošā tiesiskā strīda rezultāts, un Satversmes tiesai ir jāizvērtē to atbilstība Satversmes 96. pantam. [9.]

Par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam

Par pamattiesību ierobežojuma esību

Satversmes tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā nav nepieciešams nošķirt dažādus iespējamus atbildētājus civillietā, proti, nošķirt publiskas personas no citām personām. Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēja apstrīdēto normu iedarbību uz ikvienu personu, nevis tikai dažām publiskām personām. [10.]

Satversmes tiesai, lai gan izskatāmā lieta ir ierosināta par apstrīdēto normu neatbilstību Satversmes 96. pantam, bija jāņem vērā arī citās Satversmes normās garantētās tiesības, tostarp 92. pantā ietvertās personas tiesības uz taisnīgu tiesu, kuras citstarp aptver tiesības uz pieeju tiesai. [11.1.]

Informācijas par fiziskās personas deklarēto dzīvesvietu izsniegšana sakarā ar iesniegumu, kas pamatots ar nepieciešamību vērsties tiesā ar civilprasību, kā arī šo datu saņemšana un norādīšana prasības pieteikumā (atbilstoši apstrīdētajām normām) ir uzskatāma par personas datu apstrādi. Informācija par fiziskās personas deklarēto dzīvesvietu ir tādi dati, kas saistīti ar personas privāto dzīvi, un šādu personas datu apstrāde ir iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētās normas ierobežo iespējamajam atbildētājam civillietā Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. [11.]

Par to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un vai tam ir leģitīms mērķis

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. [13.]

Pašreizējā tiesiskās sistēmas attīstības stadijā apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums nodrošina personai tiesības Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā vērsties piekritīgajā tiesā pret konkrētu personu, kura identificējama citstarp pēc tās deklarētās dzīvesvietas adreses. Apstrīdētajās normās paredzētais pamattiesību ierobežojums aizsargā atbildētāja tiesības, nodrošinot viņa saziņu ar tiesu un to, ka tiesas process notiek tuvāk viņa dzīvesvietai. Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – Satversmes 116. pantā noteiktā citu personu tiesību aizsardzība. [14.]

Par pamattiesību ierobežojuma samērīgumu

Satversmes tiesa norādīja, ka pamattiesību ierobežojums ne tikai sekmē civillietu sadali pēc teritoriālās piekritības, bet arī ļauj identificēt iespējamo atbildētāju civillietā, vienlaikus nodrošinot gan personas tiesības vērsties ar civilprasību piekritīgajā tiesā, gan arī to, ka atbildētājam ir ērtāk īstenot savas procesuālās tiesības, jo piekritīgā tiesa ir tā, kura atrodas tuvāk viņa dzīvesvietai. Atbildētāja dzīvesvietas adreses norādīšana nodrošina viņam adresētās tiesas korespondences ērtu un privātu saņemšanu. Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. [16.]

Satversmes tiesa uzsvēra: nav pamata uzskatīt, ka Augstākās tiesas piedāvātā alternatīva par prasības celšanu pēc personas darbavietas vai studiju vietas adreses būtu saudzējošāks līdzeklis nekā tās celšana pēc deklarētās dzīvesvietas adreses. Valstī ir radīta sistēma, kuras ietvaros adresātam ir pienākums būt sasniedzamam deklarētās dzīvesvietas adresē vai deklarācijā norādītajā papildu adresē. Personai nav pienākuma būt sasniedzamai tās darba vai studiju vietā, un, ja šādas vietas adrese būtu zināma, pastāvētu risks, ka sūtījuma saturs var tapt zināms trešajām personām. Civiltiesiskā atbildība ir personiska atbildība, un, ja prasība tiek celta pret konkrētu personu, tad atbildētāja procesuālās tiesības un pienākumi ir tieši šai personai, nevis tās darbavietai. Turklāt personām ne vienmēr ir viena noteikta darbavietas adrese un darba devēja oficiālā adrese ne visos gadījumos ir tā vieta, kur darbinieks pastāvīgi uzturas un veic savus darba pienākumus. [17.1.]

Par alternatīvu līdzekli, ar kuru leģitīmo mērķi būtu iespējams sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, nevar uzskatīt arī tādu regulējumu, atbilstoši kuram tiesa pati pēc savas iniciatīvas noskaidrotu piekritīgo tiesu un pārsūtītu tai prasības pieteikumu, pirms tiek izlemts jautājums par tā pieņemšanu un civillietas ierosināšanu. Civillietas ierosināšanai nepieciešams tiesisks pamats – noteiktas formas un satura prasības pieteikums, par kura sastādīšanu ir atbildīgs tieši prasītājs. Tāpēc civillietā nevar tikt ierosināta pēc tiesas iniciatīvas, bet prasītāja pienākums ir sagādāt faktu materiālu, tostarp informāciju par lietas dalībniekiem, un celt prasību piekritīgajā tiesā. Turklāt arī tad, ja tiesa pati noskaidrotu iespējamā atbildētāja deklarēto dzīvesvietu un piekritīgo tiesu un pārsūtītu tai prasības pieteikumu, prasītājam, iepazīstoties ar lietas materiāliem, tik un tā taptu zināma atbildētāja adrese. [17.2.]

Satversmes tiesa, ievērojot datu aizsardzības principus (tiesiskums, taisnīgums, minimalitāte un anonimitāte), izvērtēja, vai labums, ko iegūst sabiedrība personas pamattiesību ierobežojuma rezultātā, ir lielāks par iespējamā atbildētāja civillietā pamattiesībām nodarīto kaitējumu. [18.]

Izskatāmajā lietā nebija strīda par to, ka iespējamā atbildētāja civillietā dati var tikt izmantoti uz likuma, proti, apstrīdēto normu pamata un tās ir saistītas ar nepieciešamību izsniegt iespējamā atbildētāja datus atbilstoši Iedzīvotāju reģistra likuma un Noteikumu Nr. 130 normām. Līdz ar to šāda datu apstrāde atbilst tiesiskuma principam. [18.1.]

Satversmes tiesa norādīja, ka valsts var prasīt no pusēm pienesumu tam, lai konkrēts civilprocess vispār būtu iespējams. Prasītāja pienākums ir norādīt puses, lai tiesa zinātu,

kurš ar kuru tiesājas. Visupirms pietiekami konkrēti jābūt norādītam atbildētājam un viņa adresei, lai tam varētu nogādāt prasības pieteikumu. Prasītāja pienākums identificēt atbildētāju, citstarp norādot iespējamā atbildētāja adresi, un celt prasību tajā tiesā, kurai piekritīga attiecīgā strīda izskatīšana, ir nesaraunami saistīts ar civilprocesa būtību. [18.2.1.]

Satversmes tiesa ir analizējusi vispārējās jurisdikcijas tiesu praksi, atbilstoši kurai personai, vēršoties tiesā, ir vai nu jāsniedz ziņas par tai zināmo iespējamā atbildētāja deklarēto dzīvesvietu (kļūdainas norādes gadījumā tiesa var norādīt pareizu atbildētāja deklarētās dzīvesvietas adresi un tiesu, kurā prasība ceļama), vai arī jāvēršas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē ar motivētu iesniegumu (noteiktos gadījumos tam pievienojot tiesas lēmumu, kas apliecina, ka persona ir vērsusies tiesā un atbildētāja adrese nepieciešama, lai ierosinātu tiesvedību). Šāda apstrīdēto normu piemērošanas prakse gan attiecībā uz prasītāja pienākumu prasības pieteikumā norādīt iespējamā atbildētāja deklarētās dzīvesvietas adresi, gan attiecībā uz tiesas lomu, iesaistoties civilprocesuālajā tiesvedībā un norādot minēto adresi, saskan ar civilprocesa pamatā esošajiem principiem un līdz ar to arī Satversmes 92. pantā ietvertajām tiesībām uz pieeju tiesai civilprocesā, jo piedāvā mehānismus, ar kuru palīdzību var noskaidrot iespējamā atbildētāja deklarētās dzīvesvietas adresi vai nodrošināt pierādījumus pirms prasības celšanas tiesā. [18.2.2.]

Satversmes tiesa uzskatīja, ka informācija par iespējamā atbildētāja deklarēto dzīvesvietu pēc sava satura ir minimums, kas nodrošina iespēju vērsties ar civilprasību piekritīgajā tiesā. Uz izskatāmo situāciju objektīvu iemeslu dēļ nevarēja tikt attiecināts tāds datu apstrādes princips kā anonimitāte, jo prasības celšana pēc atbildētāja deklarētās dzīvesvietas ir vispārīgs tiesas piekritības noteikšanas princips civilprocesā. [18.2.3.]

Satversmes tiesa secināja, ka iespējamā atbildētāja civillietā pamattiesības uz viņa datu aizsardzību saduras ar citas personas pamattiesībām uz savu tiesību aizsardzību taisnīgā tiesā civilprocesa ietvaros. Sekas, kas iespējamajam atbildētājam civillietā kā datu subjektam rodas Satversmes 96. pantā garantēto pamattiesību ierobežojuma rezultātā, ir viņa datu izpaušana ierobežotā apjomā un tikai konkrētai personai, kura ir pienācīgi pamatojusi šo datu pieprasījumu un kurai ir paredzēta atbildība tādā gadījumā, ja tā attiecīgos personas datus apstrādās prettiesiski. Turpretim, raugoties no to seku viedokļa, kuras varētu rasties prasītājam tad, ja ar iespējamā atbildētāja deklarēto dzīvesvietu saistītie dati netiktu apstrādāti, konkrētajā gadījumā ir jāatzīst, ka prasītājam pieeja tiesai savu tiesību aizsardzībai civilprocesa ietvaros būtu liegta pēc būtības. Izskatāmajā lietā

izsverot minētās sekas un izvērtējot norādīto pamattiesību sadursmi, Satversmes tiesa atzina, ka labums, ko no iespējamā atbildētāja pamattiesību ierobežojuma gūst sabiedrība, ir lielāks par viņa pamattiesībām nodarīto kaitējumu. Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktais personas pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un atbilst Satversmes 96. pantam. [18.3.]

Satversmes tiesa vērsa uzmanību uz to, ka informācijas tehnoloģiju straujās attīstības rezultātā ir būtiski paplašinājušās arī tiesu iespējas piekļūt dažādām datubāzēm, bet apstrīdētajās normās ietvertais regulējums attiecībā uz tiesas lomu civilprocesā pēc savas būtības zināmā laika posmā nav mainījies. Tehnoloģiju, tiesu sistēmas un sabiedrības locekļu savstarpējo tiesisko attiecību attīstības rezultātā tiesiskais regulējums, kas savulaik bijis atbilstošs augstāka juridiska spēka tiesību normām, var novecot un galu galā pat pārkāpt personas pamattiesības. [19.]

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt Civilprocesa likuma 26. panta pirmo daļu, 128. panta otrās daļas 1.² punkta pirmo teikumu un 132. panta pirmās daļas 6. punktu, ciktāl tie nosaka pienākumu prasības pieteikumā norādīt atbildētāja deklarēto dzīvesvietu, par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stājas spēkā tā publicēšanas dienā. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/11/2017-30-01_Spriedums.pdf#search=

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze
Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv
67830737, 26200580